

Oyunlar ve Kùltürler

Kelime anlamı Türk Dil Kurumu'nda "yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence" manasına gelen oyun, hiç şüphesiz toplumda en eski sosyal edimlerden biridir. Antik toplumlardan günümüze kadar oyun oynamayan bir çocuk hayal etmek imkânsıza yakındır. Gerek annesini taklit ederek yemek yapmaya çalışan kız çocuğu gerekse babasını gözlemleyerek araba sürmeyi oyun haline getiren çocukların varlığını görmekteyiz. Bunun yanı sıra evcilik oyunları ile futbol oyunu da çocukların dünyasında önemli bir yer tutar. "Kaşgarlı Mahmut, XI. yüzyılda yazmış olduğu Divan-ı Lügati't-Türk adlı eseriyle Türk kültür ve medeniyet tarihine ışık tutmuştur. Oyun sözcüğü Divan'da "yarışma, hoşça vakit geçirme, spor" gibi değişik anlamlarda kullanılmıştır. Türkiye'de oyun ve oynamak sözcüğünün, pek çok anlamı vardır. Çocukların oyunu dans, dramatik gösteri, kâğıt, zar gibi baht oyunları ve sporla ilgili eylemler hep oyun sözcüğüyle belirtilir."¹

"Oyun kavramı her dilde farklı biçimlerde kullanılmaktadır. El veya ayak gibi somut bir ifadesi olmadığı için toplumların karakterine göre oyun kelimesine denk gelen kelimelerin kökenleri ve kullanışları da değişiklik göstermektedir."² Hint kültüründe Kridati, Çinlilerde wan, Yunancada agora isimleri birbirine paralellik göstermekte olup oyunlar her kültürde benzer ve farklı özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. "Huizinga'ya göre her oyun her şeyden önce gönüllü bir eylemdir. Emire bağlı bir oyun, oyun olmaktan çıkar. Oyun keyfe kederdir, her an iptal edilebilir. Oyun boş zaman içinde gerçekleştirilen bir aktivitedir, gündelik veya asıl hayat değildir. Oyunun kendine ait geçici bir faaliyet alanı vardır, gündelik hayattan bir süre kopma ve rahatlama meşguliyeti olarak görülebilir."³ "Oyun, oynayanın oluşumsal olarak yaşadığı bir deneyimdir. Bu deneyim öğrenmeyi sağlayabileceği gibi mutlak surette çabalamayı, araştırmayı, keşfetmeyi, deneyip yanılmayı, ilişki kurmayı, kontrol etmeyi ve problem çözmeyi de gerektirir. Başka bir ifadeyle oyun analitik düşünme ve eyleme sürecidir."⁴

Oyunlar bireysel oynandığı gibi gruplar halinde de oynanabilmektedir. Gruplar ile birlikte oynanan oyunlar toplumda birlikte yaşamaya ve kültürel aktarıma destek olur. Bu minvalde "kùltür, insan zihniyetinin ve davranış kalıplarının, kurumsallaşarak sonraki nesillere aktarılmasına ve toplumun devamına hizmet eder"⁵ denilmektedir.

"İlkel toplumlarda özünde oynama edimini barındıran çokça ritüelden söz etmek mümkündür ancak, zaman içerisinde oyunlar ya da oynama edimi değil fakat oynamanın

---

¹ Özyürek, Arzu, Tezel Şahin, Fatma, Gündüz, Zeynep Banu. "Nesilden Nesile Kültürel Aktarımda Oyun ve Oyuncakların Rolü". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 27 / 1 (Nisan 2018): 8.

² Sakallıoğlu, Baran. Volkan Erol. Bekir Tefvik Akgün. "Oyun Nedir ve Oyun Türlerinin Tanımlanmasında Sosyal Oyunların Yeri". Okan Üniversitesi.

³ Sakallıoğlu, Baran Erol, Akgün. "Oyun Nedir ve Oyun Türlerinin Tanımlanmasında Sosyal Oyunların Yeri".

⁴ Gülsoy, Sait. "Oyun, Kültür ve Zaman". Atatürk Üniversitesi.

⁵ Ed. Akyüz, Niyazi. İhsan Çapçiođlu. "Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi". Grafiker Yayınları. 372.

sosyal fonksiyonu değişir.”⁶ Savaşların ve savaş eksenli kaygıların olduğu Roma dönemi ve sonrasında Ortaçaę boyunca oyun ve çocukluk günümüzdeki anlamından oldukça uzak bir şekilde tanımlanmaktaydı. Ölüm ihtimalini barındıracak denli ‘gerçekçi’ savaş temalı oyunlar, hem çocukların hem de yetişkinlerin oynama pratiklerini kapsıyordu. Çocukluk, bir gelişim dönemi olarak yetişkinliğe hazırlanma ya da yetişkinliğin ilk evresi gibi yorumlanmaktaydı. (Bekir, 1992: s.368-369).⁷

Seksek antikitede ruhu simgeleyen taşın çıkışa yani kurtuluşa itildiği bir labirenttir; Ortaçaę Hristiyanlığında ise geometrik şekillerle birlikte bu labirent cehennemden cennete doğru yapılan bir kurtuluş yolculuğu biçimine gelir. Uçurtma da bir başka örnektir. 18. yy sonuna doğru Avrupa’da oyuncak olan uçurtma Doęu Asya’da sahibinin ruhunu sembolize eder. Kore’de ise günah keçisi işlevi gören uçurtma, gökyüzüne sahibinin günahlarını taşımaktadır. Aynı coğrafyada ve farklı bir kültür olan Çin’de ise sadece haberleşme aracıdır. Kimi kültürlerde oyun, dünyevi köklere de sahiptir. Örneğin Eskimolar ‘cup-and-ball’ oyununu sadece ilkbahar ekinoksunda oynar, ertesi gün avlanılmayacaktır ve amaç rahatlamak, meşgale bulmaktır. Aynı şekilde İngiltere’de topaç çevirmek için uygun görülen takvim zamanları söz konusudur (Caillois, 2001: s.59-60).⁸ Görüldüğü üzere farklı kültür ve inanışlar, oyunlarda kendini göstermektedir. Bununla birlikte her kültür bir başka kültürü etkiler ve etkilenir.

“Oyun yalnızca etkilenmesinin yanı sıra kültürün de bir ifadesi olmaktadır... Toplamlar uygarlaştıkça insanlar makinelerin uzantısı olmaktadır. Çocuk da kendine özgü yaşam biçimi ile yetişkin toplumundan yalıtılmış bir yaşam kesiminin parçası olmaktadır.”⁹ “Kültür insanla var olup günümüze kadar gelen tüm değerlerin bir bütünüdür... Oyun çocuklar için olduğu kadar yetişkinler için de önemli bir uğraştır. Oyun aracılığıyla çocuklar içinde yaşadıkları toplumun kültürünü kazanırken, o toplumun kültürü de çocuk oyunlarından etkilenmektedir. Bu da oyunun toplum kültürünün değişiminin bir göstergesi olduğunu ortaya koymaktadır.”¹⁰ Oyunların tarihi, kültürün kökeninde yer alsa dahi sonuç itibariyle oyunlar ve oyuncaklar kültürün tarihsel kalıntılarıdır. Araştırmalar, yetişkinlerin kullanmadıkları aletleri ya da önemsemedikleri işleri çocuklara terk etmesi sonucunda gündelik hayatın oyunsallaştığını, oyunların kurulduğunu göstermektedir. Oyunlar özgürleştirir, icat eder, hayal ettirir ve kural oluşturur (Caillois, 2001: s.57-58).¹¹

Netice itibariyle oyunlar kültürün gelişmesinde, diğer kültürlerle olan bağın kuvvetlenmesine, inancın aktarımında ve fizyolojik etkileriyle mühim bir alanı oluşturur. Oyun ve kültür tanımlamalarına, değişen kültürel aktarımlara ve oyunların özelde çocuklarda, genelde toplumda tezahürlerine bakıldığında kültürel anlamda oyunun, toplumun önemli bir parçasını teşkil ettiği görülür.

⁶ Gülsoy, Sait. “Oyun, Kültür ve Zaman”.

⁷ Aktaran: Gülsoy, Sait.

⁸ Aktaran: Gülsoy, Sait. “Oyun, Kültür ve Zaman”.

⁹ Yıldızbaş, Füsün. Şafak Apaydın. “Kültür ve Çocuk Oyunları İlişkisi”. AİBÜ. 99

¹⁰ Yıldızbaş, Füsün. Şafak Apaydın. “Kültür ve Çocuk Oyunları İlişkisi”.

¹¹ Aktaran: Gülsoy, Sait.